

فصلنامه مطالعات فرهنگی - دفاعی زنان

سال اول، شماره ۲، پاییز ۱۳۸۴

بررسی آگاهی و مشارکت سیاسی - اجتماعی خانواده های پاسداران

* نویسنده: احمد باصری

** فاطمه سوری

چکیده

تحولات سریع اجتماعی نیازهای جدیدی را در جامعه ایجاد می کند و برنامه ریزی مناسب فرهنگی برای پاسخ گویی به نیازهای خانواده های پاسداران به منظور افزایش دانش و بینش سیاسی - اجتماعی آنان و افزایش سطح مشارکت آنان در فعالیتهای سیاسی - اجتماعی، نیازمند شناسایی وضع موجود دانش و آگاهی خانوادگی ها و میزان تمایل آنان به مشارکت در این فعالیت ها می باشد. هدف این مطالعه پاسخ گویی به نیاز و شناسایی میزان آگاهی ها و سطح مشارکت سیاسی - اجتماعی خانواده ها و عوامل فردی و اجتماعی موثر بر افزایش یا کاهش آن می باشد. جامعه آماری این مطالعه کلیه خانواده های پاسداران در سراسر کشور بود که با استفاده از روش نمونه برداری تصادفی چند مرحله ای به تعداد ۲۱۲۷ نفر شامل ۱۲۴۰ نفر همسر و ۸۸۷ نفر از دختران پاسداران انتخاب و با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته مورد مطالعه قرار گرفتند.

نتایج پژوهش نشان داد که آگاهی های سیاسی - اجتماعی خانواده های پاسداران متوسط می باشد، در حالی که میزان تمایل آنان به مشارکت در فعالیت های سیاسی - اجتماعی بیشتر از حد متوسط است. همچنین با افزایش سن و عزت نفس افراد، میزان مشارکت سیاسی - اجتماعی آنان افزایش میابد و این ارتباط در گروه دختران بیشتر از همسران می باشد. زنان با تحصیلات عالی و شاغل یا دانشجو دارای سطح بالاتری از آگاهی و مشارکت سیاسی - اجتماعی بوده و سابقه فعالیت در بسیج می تواند منجر به افزایش آگاهی و تمایل به مشارکت سیاسی - اجتماعی می گردد.

کلید واژگان

مشارکت سیاسی - اجتماعی، آگاهی، عزت نفس، خانواده

* عضو هیات علمی دانشگاه امام حسین (ع)

** کارشناس ارشد روانشناسی

در خصوص علل و عوامل مشارکت سیاسی - اجتماعی زنان دو رهیافت کلی وجود دارد، در رهیافت اول مشارکت صرفاً وسیله‌ای برای تحقق اهدافی مانند علایق فردی میل به کسب منزلت بالاتر اجتماعی و اقتصادی می‌باشد، که مشارکت سیاسی تنها مسیر دستیابی به آن اهداف است. اما در رهیافت دوم به اصالت عمل و اهمیت امور سیاسی - اجتماعی زنان اعتقاد وجود دارد. در این نظریه‌ها مشارکت در فعالیتهای سیاسی و اجتماعی به خودی خود هدف محسوب می‌شود و از طریق آن توانایی‌ها و خلاقیت‌های انسانی، زن به عنوان موجود عقلانی در ارتباط با دیگران فعلیت می‌یابد (رمایه، ۱۳۷۵).

در هردو رویکرد، تاکید بر آن است که برای افزایش مشارکت زنان در فعالیتهای سیاسی - اجتماعی لازم است زیر بناهای ذهنی و فکری به عنوان فلسفه وجودی، ماهیت و ضرورت مشارکت را برای آنان روشن ساخت. تنها در این صورت است که کنش در جهت مشارکت تحقق می‌پذیرد. همچنین لازم است همزمان به نوسازی شخصیتی زنان در مسائل اجتماعی، سیاسی و اقتصادی پرداخت. این دیدگاه را می‌توان در نظریات راجرز به خوبی مشاهده کرد. به نظر راجرز^۱ تغییر چیزی جز اندیشه و نظری نیست که فرد آن را جدید و نو می‌پندارد. وی معتقد است که از لحاظ روانی باید نوعی آمادگی در افراد برای پذیرش تغییرات وجود داشته باشد، که آن را تحت عنوان نگرش^۲ مطرح می‌کند. راجرز معتقد است که عناصری چون انگیزه‌ها^۳، ارزشها^۴ و وجه نظرها در قالب خرده فرهنگ سنتی، عناصر اصلی و کلیدی برای فهم رفتار افراد به شمار می‌آیند.

^۱ - Rogers

^۲ - Attitude

^۳ - Motivation

^۴ - Value

به نظر وی، عناصر اصلی که مانع نوآوری و پذیرش تغییرات جدید می گردد، عبارتند از: عدم اعتماد متقابل در روابط شخصی، فقدان نوآوری، تقدیر گرایی، پایین بودن سطح آرزوها و تمایلات، عدم توانایی چشم پوشی از منافع آنی به منظور کسب منافع آنی، عدم توجه و اهمیت به عنصر زمان، خانواده گرایی، وابستگی به قدرت، فقدان همدلی (از کیا، ۱۳۷۷).

در دهه های اخیر بسیاری از صاحب نظران، برنامه ریزان و متخصصان علوم اجتماعی - سیاسی و مسائل زنان، به اتفاق از مشارکت زنان به عنوان یکی از عناصر اصلی توسعه نام برده اند و بعضاً مشارکت همه جانبه آنان را با توسعه یکی دانسته اند. به عبارتی مشارکت از شروط لازم تحقق توسعه در زمینه های اقتصادی - اجتماعی و سیاسی می باشد که به نقش فعال و خلاق مردم در روند توسعه توجه دارد. در واقع مشارکت فرآیندی است که دربرگیرنده انواع کنش های فردی و گروهی به منظور دخالت در تعیین سرنوشت خود و جامعه و تاثیر گذاری بر تصمیم گیری درباره امور عمومی است (رغایی، ۱۳۷۵). با این وجود، گرچه مشارکت زنان در امور اجتماعی و سیاسی بسیار مهم و اساسی است، ولی عملی کردن و به اجرا درآوردن آن به سادگی میسر نیست. شرایط اجتماعی و سیاسی حاکم بر جامعه، نوع و نگاه مسئولان و برنامه ریزان، خلیات و روحیات زنان، تجربیات و واقعتهای گذشته جامعه و عواملی نظیر پذیرش یا عدم پذیرش یا فرآیند مشارکت زنان در امور موثر است (بشیر، ۱۳۷۲).

عوامل فردی و اجتماعی نظیر نگاه به زن و شناخت توانایی آنها، روابط دولت و مردم و توقعات و انتظاراتی که از زنان در مسائل اجتماعی، فرهنگی و سیاسی وجود دارد، ارتباط تنگاتنگی با میزان آگاهی و مشارکت آنان در امور سیاسی و اجتماعی دارد (جلالی کندی، ۱۳۷۹). این عوامل ذهنی به دلیل اینکه به شدت

تحت تاثیر محیط اجتماعی می باشد، به عنوان عوامل و انگیزه های روانی - اجتماعی مشارکت زنان مورد بررسی قرار می گیرد، در صورتی که اگر انگیزه های روانی - اجتماعی به طور مثبت در شخصیت افراد نهادینه شده باشد، مقدمات لازم را برای مشارکت همه جانبه آنان در مسایل سیاسی اجتماعی و فرهنگی فراهم می کند.

توسعه مشارکت سیاسی - اجتماعی زنان ایران در سالهای اخیر مورد توجه جدی قرار گرفته است و نهادهای مختلفی از جمله دفتر مشارکت زنان ریاست جمهوری به طور رسمی در سطح کلیه وزارتخانه ها و نهادهای دولتی و مرکز مطالعات و تحقیقات زنان وابسته به دفتر امور زنان در سپاه، به طور خاص در مجموعه خانواده سپاه اعم از همسران و دختران پاسداران و همچنین خواهران شاغل در سپاه اعم از شاغلین رسمی، پیمانی و عضویت های مختلف بسیج را تحت پوشش خدمات خود قرار داده و تلاش می کند با بهبود نگرش ها و افزایش دانش، آگاهی و بینش آنان در فعالیت های سیاسی - اجتماعی جامعه، زمینه مشارکت همه جانبه و فعال آنان را فراهم نماید.

اجرای مناسب برنامه ها و فعالیت های این مرکز نیازمند شناسایی وضع موجود آگاهی های سیاسی - اجتماعی خانواده های پاسداران و نگرش و انگیزه های آنان در مسائل سیاسی - اجتماعی جامعه می باشد. در این مقاله تلاش می کنیم ضمن بررسی این عوامل، با شناسایی مجموعه عوامل فردی و اجتماعی موثر در مشارکت سیاسی - اجتماعی خانواده ها، زمینه حضور فعال و موثر آنان در فعالیت ها و مسائل مختلف سیاسی، اجتماعی و فرهنگی در سطح جامعه را فراهم نماییم.

چارچوب نظری

تیین کلی، نگرش‌ها، انگیزه‌های فردی و اجتماعی نشان می‌دهد که رفتارهای انسان ناشی از نیازها، خواسته‌ها و تمایلات درونی و بیرونی می‌باشد. عوامل روان‌شناختی فردی مانند نیاز به برقراری ارتباط با دیگران نیاز به خودشکوفایی همراه با نگرش فرد نسبت به خود و توانایی‌ها و استعداد‌های بالقوه و بالفعلی دارد که می‌تواند زمینه فردی رفتارهای اجتماعی و سیاسی را فراهم نماید.

وجود انگیزه‌های درونی به تنهایی نمی‌تواند منجر به رفتار گردد. بلکه لازم است برای شکل‌گیری یک رفتار یا کنش، زمینه‌های اجتماعی آن نیز فراهم گردد. افزایش فعالیت‌های اجتماعی مانند دارا بودن شغل و موقعیت اداری، برقراری رابطه سیستماتیک و منظم با نهادهای اجتماعی آن نیز فراهم گردد. افزایش فعالیت‌های اجتماعی مانند دارا بودن شغل و موقعیت اداری، برقراری رابطه منظم با نهادهای اجتماعی و برخورداری از موقعیت‌های مادی و اجتماعی، می‌تواند زمینه بروز و گسترش رفتارهای اجتماعی و سیاسی افراد را فراهم نماید. قرار گرفتن در کنار فردی که دارای انگیزه‌های درونی بالایی برای فعالیت‌های اجتماعی و سیاسی می‌باشد، همراه با موقعیت مناسب اجتماعی می‌تواند زمینه افزایش مشارکت سیاسی - اجتماعی سایرین را فراهم نماید.

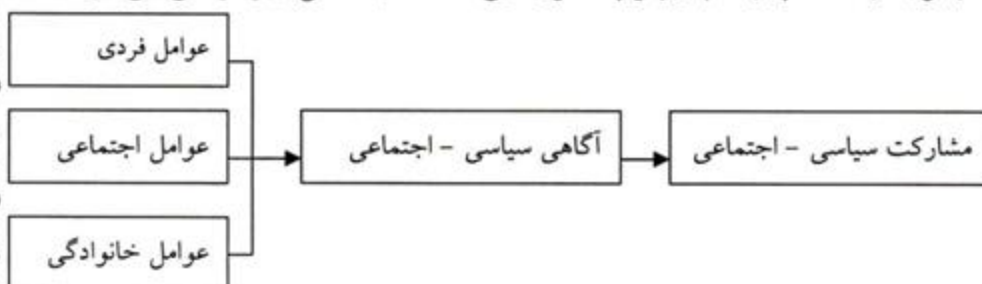
قالب‌بندی مباحث و موقعیت‌های اجتماعی در چارچوب فرهنگ در جامعه تعریف می‌شود. فرهنگ‌های سیاسی اجتماعی حاکم بر جوامع، به دلیل تفاوت‌های ماهوی که دارند به صورت متفاوت بر رفتارهای سیاسی اجتماعی افراد تاثیر می‌گذارد. برخی فرهنگ‌ها مشارکت‌آفرین و زمینه‌افزایش مشارکت اجتماعی و سیاسی همه اقدار اجتماعی را فراهم می‌نماید در حالی که برخی

فرهنگها نه تنها مشارکت آفرین نیستند بلکه به دلیل ارزشها و باورهای خاص که در آن فرهنگ وجود دارد و مانع سیاسی - اجتماعی برخی گروههای اجتماعی به ویژه زنان می گردد. این گونه عوامل تاثیری یکنواخت بر کلیه افراد جامعه می گذارند . اما وجود تفاوت های فردی افراد و زمینه های خانوادگی نشان می دهد که علی رغم تاثیر گذاری فرهنگ عمومی بر آحاد افراد یک جامعه، برخی افراد دارای مشارکت سیاسی - اجتماعی بیشتری نسبت به دیگران می باشند و برخی از افراد نه تنها مشارکتی در فعالیت های سیاسی - اجتماعی ندارند ، بلکه با چنین مسایلی احساس بیگانگی نموده و سعی دارند به هر طریق ممکن، خود را از معرض چنین مطالب و مباحثی دور نمایند . توجه به تفاوت های فردی ، نشان می دهد که علاوه بر ویژگی های فردی و روان شناختی عوامل خانوادگی نیز می تواند بر فعالیتهای سیاسی - اجتماعی افراد جامعه به ویژه زنان، تاثیرگذار باشد.

وجود الگوهای تربیتی متفاوت در خانواده ها ، نقش های متفاوتی که والدین در خانواده به عهده دارند، وجود الگوهای تربیتی پدر یا مادر در نقش پذیری فرزندان می تواند تبیین کننده مناسبی برای سنجش میزان مشارکت سیاسی - اجتماعی افراد بویژه زنان و دختران باشد. از سوی دیگر مشارکت سازنده در هر فعالیتی منوط به میزان آگاهی و تخصص فرد در آن زمینه می باشد . افرادی که از دانش و آگاهی بیشتری برخوردار می باشند می توانند با مشارکت سازنده در فعالیتهای سیاسی - اجتماعی نقش مهم و تاثیر گذاری را بر گروههای اجتماعی داشته باشند . در حالی که اگر فرد از نظر دانش و تخصص و قدرت تجزیه و تحلیل مباحث برخوردار نباشد ، نمی تواند مشارکت فعالی در این زمینه ها داشته باشد. چنین افرادی یا از خیر مشارکت در فعالیت های سیاسی اجتماعی می گذرند

و یا در صورتی که دارای زمینه های فردی و اجتماعی مناسبی برای فعالیت در موقعیت سیاسی - اجتماعی باشند ، معمولاً به عنوان افرادی تابع در فعالیت های مورد نظر مشارکت خواهند نمود .

باتوجه به مطالب بالا چارچوب نظری این مطالعه به شکل زیر طراحی می گردد.

چارچوب نظری عوامل تاثیر گذار بر آگاهی و مشارکت سیاسی اجتماعی زنان همانطور شکل بالا نشان می دهد، در این مطالعه تاثیر عوامل فردی مانند سن ، تحصیلات ، و ویژگی های روانشناختی شامل عزت نفس همراه با عوامل اجتماعی مانند متغیرهای اشتغال و همکاری بابسپیج و عوامل خانوادگی شامل نقش تربیتی^۱ و الگو بودن پدر و مادر در رفتارهای فرزندان مستقیم با آگاهی های سیاسی اجتماعی و مشارکت سیاسی - اجتماعی و تاثیر این آگاهی ها بر مشارکت سیاسی - اجتماعی همسران و دختران پاسداران به صورت کلی و تفکیکی مطالعه و بررسی می شود.

روش تحقیق

دراین مقاله از روش تحقیق توصیفی - همبستگی بهره جسته ایم.

آزمودنیها

جامعه آماری مورد مطالعه، مجموع خانواده های پاسداران اعم از همسران

و دختران با حداقل تحصیلات پایان دوره راهنمایی در سطح کلیه استان های کشور می باشد .

برای انتخاب نمونه آماری، از روش نمونه برداری تصادفی چند مرحله ای استفاده شده است. . براین اساس ابتدا کلیه استان های کشور را با توجه به وضعیت فرهنگی - اجتماعی و اقتصادی و بهره گیری از موقعیتهای ملی و جغرافیایی (مرزی یا مرکزی بودن) به نه منطقه جغرافیایی شامل شرق، شمال شمال غرب، جنوب غربی، جنوب شرقی و استان های مرکزی در سه حیطه دسته بندی نموده، سپس از استانهای خراسان، مازندران، آذربایجان غربی، خوزستان، سیستان و بلوچستان، کردستان و استانهای تهران، اصفهان و یزد انتخاب شدند . سپس متناسب با حجم جامعه آماری تحقیق، با توجه به جمعیت متفاوت استانهای مورد مطالعه مطابق سهم هریک از استانها به تفکیک دختران و همسران پاسدار مشخص گردید و از بین خانواده های پاسداران ساکن در شهرک های سپاه و منازل سازمانی به صورت تصادفی ۲۲۰۰ نفر، شامل ۱۳۰۰ نفر همسر پاسدار و ۹۰۰ نفر دختر پاسدار انتخاب شد .

ابزارها

برای اندازه گیری متغیرها محقق پرسشنامه در قالب مقیاس لیکرت و سؤالات چند گزینه ای تهیه کرده و برای سنجش کاملتر مشارکت سیاسی - اجتماعی از مقیاس ازسنجش نگرش ثرستون^۱ نیز استفاده گردید . در این مقیاس از پاسخ دهنده خواسته می شود ، تمام مواردی را که با آن موافق است علامت بزند .

بر این اساس، ابتدا پرسشنامه اولیه طرح شامل سه قسمت ویژگی های فردی (شامل مشخصات فردی : وضعیت تاهل ، وضعیت تحصیلی و مشخصات روان

^۱-thurston

شناختی چون عزت نفس ، میزان مشارکت سیاسی - اجتماعی و آگاهی های سیاسی - اجتماعی تهیه گردید . سپس پرسشنامه اولیه از نظر محتوایی مورد بررسی قرار گرفت و پس از انجام اصلاحات لازم و تایید روایی محتوایی و صوری آن، توسط متخصصین جامعه شناسی و علوم سیاسی در نمونه معادل شصت نفر از همسران و دختران پاسداران ساکن شهرک های سپاه در تهران اجرا گردید، تا ضریب همابستگی درونی سؤالات سنجیده شود .

اعتبار پرسشنامه

نتایج اجرای مقدماتی پرسشنامه ها نشان داد که با حذف چند سؤال و اصلاح برخی از سؤالات ، پرسشنامه از اعتبار لازم برخوردار می باشد . برای سنجش میزان اعتبار پرسشنامه از آزمون آلفای کرونباخ استفاده گردید . نتایج آزمون آلفای کرونباخ در جدول زیر ضریب اعتبار یا همابستگی درونی سؤالات مربوط به هریک از مقوله های مورد مطالعه را نشان می دهد .

جدول ۱: ضرایب اعتبار قسمت های مختلف پرسشنامه

شاخص های مورد مطالعه	تعداد سؤال	ضریب اعتبار
مشارکت سیاسی - اجتماعی	۲۳	۰/۸۲۷۱
آگاهی سیاسی - اجتماعی	۱۰	۰/۶۱۷۶
عزت نفس	۱۲	۰/۷۲۱۸
نقش تربیتی مادر در خانواده	۷	۰/۹۶۳۰
الگوهای تربیتی دختران	۷	۰/۹۷۱۸

لذا می توان مقیاس های بالارا در سنجش میزان مشارکت و آگاهی های سیاسی - اجتماعی ، عزت نفس و سنجش نقش تربیتی مادر در خانواده و الگوهای تربیتی دختران در خانواده های پاسداران دارای اعتبار ارزیابی نموده و نشان داد که نتایج آن از دقت مناسبی برخوردار می باشد .

روش تحلیل داده ها

برای تجزیه و تحلیل نتایج از مدل همبستگی استفاده شد . در این مدل تلاش می شود ارتباط همزمان بین متغیرهای تاثیر گذار یا پیش بین را با متغیر تاثیر پذیر یا ملاک مورد بررسی قرار داده و سهم هریک از متغیرهای پیش بین را در تبیین تغییرات متغیر ملاک مشخص نماید . در این مطالعه همچنین برای آزمون تفاوت مشاهده شده نمرات شاخص ها در زیر گروه های مختلف از آزمون ها مقایسه میانگین های مستقل تی و تحلیل واریانس دوراهه استفاده گردید .

نتایج تحقیق

توصیف ویژگی های شخصی افراد مورد مطالعه، نشان می دهد که از نظر سطح تحصیلی ۱۳/۴ درصد همسران و دختران پاسداران تا مقطع ابتدایی ، ۳۹/۶ درصد تا مقطع متوسطه ، ۱۲/۴ درصد تا مقطع دیپلم و ۱۲/۴ درصد آنان دارای تحصیلات عالی دانشگاهی می باشند . از نظر سنی ۵۸/۹ درصد از همسران در مقطع سنی ۳۱ تا ۴۰ سال و ۵۷/۸ درصد دختران در مقطع سنی ۱۶ تا ۲۰ سال می باشند . همچنین ۶۵/۸ درصد همسران و ۸۰/۴ درصد دختران پاسداران دارای سابقه عضویت در بسیج می باشند . نتایج ارزیابی شاخص های مورد مطالعه در جدول زیر ارائه می گردد.

جدول ۲: میانگین، انحراف معیار و نتایج آزمون t شاخص های مورد مطالعه

شاخص	همسران		دختران		t	sig
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار		
آگاهی های سیاسی - اجتماعی	۴۷/۴۰	۱۶۷۰	۴۶/۷۶	۱۸/۸۲	۰/۸۲۹	۰/۴۰۷
مشارکت سیاسی - اجتماعی	۶۸/۶۲	۱۹/۰۷	۶۹/۵۴	۲۰/۹۲	-۰/۸۷۹	۰/۳۸۰
عزت نفس	۷۷/۴۶	۱۸/۱۹	۷۱/۰۸	۲۱/۱۸	۷/۰۰۲	۰/۰۰۰

جدول شماره ۲ نشان می دهد که آگاهی های سیاسی - اجتماعی همسران و دختران پاسداران متوسط می باشد، در حالی که تمایل آنان برای مشارکت در فعالیت های سیاسی - اجتماعی بیشتر از حد متوسط می باشد، این متغیر در دختران و همسران پاسداران تفاوت معناداری را نشان نمی دهد. در حالی که همسران و دختران پاسدار از عزت نفس بالایی برخوردار می باشد و این میزان در همسران بیشتر از دختران می باشد.

جدول ۳: میانگین، انحراف معیار و نتایج آزمون t شاخص نقش تربیتی والدین

نقش تربیتی	گروه	میانگین	انحراف معیار	t	Sig
مادر	۳۹/۱۳	۲۰/۲			

مقایسه نقش تربیتی پدر و مادر در خانواده نشان می دهد که از نظر همسران پدران و مادران دارای نقش های تربیتی یکسانی می باشند. همبستگی بین این دو مقوله برای ۰/۴۵۵ می باشد بدین معنا که با افزایش نقش تربیتی پدر از نقش تربیتی مادر کاسته می گردد. همچنین ارزیابی میزان الگوپذیری دختران از ۱۰۵

مادرانشان نشان می دهد که دختران از مادرانشان نشان می دهد که دختران پاسداران تا حد متوسطی (۵۳/۸۷) از مادرانشان الگو گیری می نمایند.
جدول ۴: همبستگی بین شاخص های مورد مطالعه با سن و عزت نفس

شاخص ها	۱	۲	۳	۴	۵
۱- سن	۱				
۲- عزت نفس	۰/۱۱۸	۱			
۳- آگاهی	-۰/۰۲۴	۰/۲۲۶	۱		
۴- مشارکت	۰/۰۶۸	۰/۱۳۸	۰/۳۱۲	۱	
۵- نقش تربیتی	۰/۰۲۰	۰/۲۱۸	۰/۱۸۷	۰/۲۰۷	۱

نتایج همبستگی بین متغیرها نشان می دهد که با افزایش سن، میزان عزت نفس افراد مورد مطالعه نیز افزایش یافته است. همچنین با افزایش عزت نفس افراد مورد مطالعه میزان آگاهی ها و مشارکت سیاسی - اجتماعی و نقش تربیتی والدین نیز افزایش یافته است. بین میزان آگاهی های سیاسی - اجتماعی افراد و مشارکت سیاسی آنان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین با افزایش نقش تربیتی والدین نیز می توان، انتظار داشت که مشارکت سیاسی - اجتماعی افراد نیز بیشتر می شود.

جدول ۵: میانگین، انحراف معیار آگاهی های سیاسی - اجتماعی به تفکیک سطح

تحصیلات و گروه

گروه	همسران		دختران		کل	
سطح تحصیلات	میانگین انحراف معیار		میانگین انحراف معیار		میانگین انحراف معیار	
ابتدایی	۱۵/۷۲	۴۵/۱۵	۱۷/۳۱	۳۴/۲۷	۱۶/۱۹	۴۴/۰۶
متوسطه	۱۶/۶۹	۴۵/۶۸	۱۸/۶۹	۴۵/۲۷	۱۷/۸۱	۴۵/۴۷
دیپلم	۱۷/۱۲	۴۸/۸۴	۱۷/۴۵	۴۸/۸۱	۱۷/۲۴	۴۸/۸۳
عالی	۱۵/۸۶	۵۱/۸۳	۱۷/۹۴	۵۵/۱۵	۱۶/۷۰	۵۳/۰۲

ارزیابی مقادیر بالا از طریق آزمون تحلیل واریانس دو متغیری نشان می دهد که مدل اصلاح شده در سطح اطمینان ۹۹ درصد، معنادار است ($p=0/000$) و ($F=9/381$). اثرات اصلی متغیر نسبت با پاسدار معنادار نمی باشد ($p=0/070$) و ($F=3/287$). درحالی که اثرات اصلی تحصیلات ($F=21/514$ و $P=0/000$) و اثر تعاملی نسبت با پاسدار و تحصیلات ($F=4/016$ و $P=0/007$) معنادار می باشد. آزمون توکی نشان داده است که این معنادار بودن ناشی از آگاهی های سیاسی - اجتماعی بیشتر افراد با تحصیلات دیپلم و عالی، نسبت به افراد با تحصیلات ابتدایی و متوسطه می باشد. همچنین در گروه افراد دارای تحصیلات ابتدایی آگاهی های همسران پاسداران بیشتر از دختران می باشد.

جدول ۶: میانگین، انحراف معیار مشارکت سیاسی - اجتماعی به تفکیک سطح

تحصیلات و گروه

گروه	همسران	دختران	کل
سطح تحصیلات	میانگین انحراف معیار	میانگین انحراف معیار	میانگین انحراف معیار
ابتدایی	۱۹/۸۴ ۶۸/۱۴	۲۲/۰۲ ۶۶/۳۲	۱۹/۹۶ ۶۸/۰۰
متوسطه	۱۹/۷۰ ۶۷/۰۱	۲۰/۶۴ ۶۹/۶۳	۲۰/۲۹ ۶۸/۵۸
دیپلم	۱۸/۶۰ ۶۸/۸۸	۲۱/۹۸ ۶۷/۳۴	۲۰/۱۶ ۶۸/۲۰
عالی	۱۷/۴۴ ۷۲/۰۵	۱۹/۰۶ ۷۴/۹۳	۱۸/۱۸ ۷۳/۳۲

تحلیل مقایسه ای مقادیر فوق از طریق آزمون تحلیل واریانس دو متغیری نشان می دهد که مدل اصلاح شده در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنادار است ($F=0/747$ و $P=0/104$). در حالی که اثرات اصلی تحصیلات ($F=3/702$ و $P=0/011$) و معنادار است. همچنین اثر تعاملی نسبت با پاسدار و تحصیلات ($F=1/175$ و $P=0/318$) معنادار نمی باشد. آزمون توکی نشان داده

است که معناداری های فوق ناشی از مشارکت سیاسی اجتماعی بیشتر افراد با تحصیلات عالی نسبت به افراد با تحصیلات ابتدایی و متوسطه و دیپلم می باشد .
جدول ۷: میانگین ، انحراف معیار آگاهی های سیاسی - اجتماعی به تفکیک وضعیت اشتغال و گروه

گروه	همسران	دختران	کل
وضعیت اشتغال	میانگین انحراف معیار	میانگین انحراف معیار	میانگین انحراف معیار
شاغل	۱۶/۴۶ ۴۹/۹۸	۱۶/۲۸ ۵۲/۱۶	۱۶/۴۳ ۵۰/۳۱
خانه دار	۱۶/۵۵ ۴۶/۵۴	۱۶/۲۰ ۴۳/۳۹	۱۶/۵۴ ۴۶/۳۰
دانش آموز	۱۸/۰۷ ۵۲/۳۸	۱۸/۷۰ ۴۶/۰۲	۱۸/۷۱ ۴۶/۴۴
دانشجو	۱۴/۵۱ ۵۶/۳۴	۱۸/۰۵ ۵۴/۳۸	۱۷/۳۷ ۵۴/۷۶

ارزیابی مقادیر بالا طریق آزمون تحلیل واریانس دو متغیری، نشان می دهد که مدل اصلاح شده نقش اشتغال بر آگاهی های سیاسی - اجتماعی در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنادار است ($F=67.418$ و $P=0/000$). اثرات اصلی متغیر نسبت با پاسدار ($F=9/007$ و $P=0/204$) و اثر تعاملی نسبت با شغل ($F=3/287$ و $P=0/070$) معنادار می باشد . آزمون توکی نشان داده است که معناداری فوق ناشی از آگاهی های سیاسی - اجتماعی بیشتر افراد شاغل و دانشجو نسبت به افراد خانه دار و دانش آموز می باشد .

جدول ۸: میانگین ، انحراف معیار مشارکت سیاسی - اجتماعی به تفکیک وضعیت اشتغال

گروه	همسران	دختران	کل
وضعیت اشتغال	میانگین انحراف معیار	میانگین انحراف معیار	میانگین انحراف معیار
شاغل	۱۷/۵۶ ۶۹/۱۷	۱۹/۸۱ ۷۸/۸۹	۱۸/۳۱ ۷۰/۵۴
خانه دار	۱۹/۵۱ ۶۸/۳۰	۲۲/۸۱ ۶۰/۲۲	۱۹/۹۳ ۶۷/۵۹
دانش آموز	۱۶/۴۲ ۷۱/۴۰	۲۰/۷۸ ۷۰/۰۴	۲۰/۵۵ ۷۰/۱۲
دانشجو	۱۹/۳۹ ۷۴/۱۳	۱۹/۳۸ ۷۱/۳۴	۱۹/۳۱ ۷۱/۸۵

تحلیل مقایسه ای مقادیر بالا از طریق آزمون تحلیل واریانس دو متغیری ، نشان می دهد که مدل اصلاح شده در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنادار است ($F=۳/۰۲۶$ و $P=۰/۰۰۰$). اثرات اصلی متغیر نسبت با پاسدار معنادار نمی باشد ($F=۰/۷۶۹$ و $F=۰/۰۸۹$). در حالی که اثر اصلی شغل ($F=۶۳۶۵$ و $P=۰/۰۰۰$) و اثر تعاملی نسبت با پاسدار و شغل ($F=۳/۶۷۰$ و $P=۰/۰۱۲$) معنادار می باشد. آزمون توکی نشان داده است که معناداری های بالا ناشی از مشارکت سیاسی - اجتماعی بیشتر افراد دانشجوی، شاغل و دانش آموز نسبت به افراد خانه دار می باشد. همچنین مشارکت سیاسی - اجتماعی دختران شاغل بیشتر از مادران شاغل و مشارکت سیاسی اجتماعی دختران خانه دار کمتر از مادران خانه دار می باشد. جدول ۹: میانگین ، انحراف معیار و مشارکت سیاسی - اجتماعی به تفکیک فعالیت در بسیج

گروه	همسران	دختران	کل
فعالیت در بسیج	میانگین انحراف معیار	میانگین انحراف معیار	میانگین انحراف معیار
آگاهی دارد	۵۰/۱۲ ۱۶/۰۱	۴۹/۱۱ ۱۷/۹۴	۴۹/۶۴ ۱۶/۹۵
ندارد	۴۲/۶۰ ۱۶/۳۸	۳۹/۴۴ ۱۹/۱۸	۴۱/۶۶ ۱۷/۳۵
مشارکت دارد	۷۱/۱۰ ۱۸/۳۸	۷۳/۳۶ ۱۹/۷۳	۶۴/۷۵ ۱۹/۶۰
ندارد	۶۴/۷۵ ۱۹/۶۰	۶۱/۶۱ ۲۴/۲۲	۶۳/۷۸ ۲۱/۱۷

نتایج جدول شماره ۹ نشان می دهد که مشارکت و فعالیت خانواده های پاسداران در بسیج، اعم از دختران و همسران می تواند به طور معناداری منجر به افزایش آگاهی ها و مشارکت سیاسی - اجتماعی آنان گردد. این تفاوت ها از طریق مقایسه میانگین های مستقل مورد بررسی قرار گرفته و نتایج، حاکی از معناداری کلیه تفاوت های مشاهده شده در سطح اطمینان ۹۹ درصد می باشد.

نتیجه گیری

ارزیابی آگاهی ها و مشارکت سیاسی - اجتماعی افراد برای برنامه ریزی فرهنگی و اجتماعی از اهمیت و الویت بالایی برخوردار می باشد. انجام این مطالعه گامی اولیه در این مسیر را برداشته و از آنجا که این شاخص ها تحت تاثیر عوامل فرهنگی و اجتماعی متعددی قرار داشته و تحولات اجتماعی مختلف نظیر انتخابات، تحولات بین المللی و منطقه ای می تواند منجر به تغییر سطح و عمق متغیرهای بالا در جامعه هدف گردد. این مطالعه با تعریف عملیاتی و ایجاد یک روش اجرایی توانسته است وضعیت متغیرهای بالا را در جامعه هدف فراهم نموده و با شفاف سازی متغیرها در شرایط حاضر و عوامل فردی و اجتماعی موثر بر آن گامی اساسی در این مسیر بردارد.

نتایج نشان می دهد که میزان آگاهی های سیاسی - اجتماعی خانواده های پاسداران در حد متوسط می باشد. تفکیک سطوح آگاهی ها نشان می دهد که میزان آگاهی تنها ۲۲ درصد خانواده ها بیشتر از حد متوسط است، در حالی که میزان تمایل آنان برای مشارکت در فعالیت های سیاسی - اجتماعی بیش از حد متوسط می باشد، بدین معنا که میزان تمایل ۶۸/۳ درصد خانواده ها اعم از دختران و همسران پاسدار، برای مشارکت در فعالیت های سیاسی اجتماعی در حد زیاد و خیلی زیاد می باشد. مقایسه این میزان با نتایج مطالعات خارجی نظیر مطالعه پری و مویزر (۱۹۹۰) در لندن که نشان می دهد تنها ۲۳/۲ درصد افراد جز فعالان مسایل سیاسی - اجتماعی جامعه می باشند، حاکی از تمایل بالای خانواده های پاسداران برای مشارکت در این گونه فعالیت ها می باشند (۳۴/۴ درصد افراد مورد مطالعه دارای تمایل به مشارکت سیاسی - اجتماعی در حد خیلی زیاد هستند).

منابع کسب اخبار و آگاهی های سیاسی - اجتماعی نشان می دهد که تعداد متوسطی از افراد مورد مطالعه روزنامه می خوانند و بیشتر ساعات، استفاده از تلویزیون در این دو گروه به مشاهده فیلم و سریال و برنامه های آن می گذرد، یکی از عوامل کسب آگاهی میزان مطالعه می باشد. مقایسه ساعات مطالعه دو گروه مورد مطالعه نشان می دهد که میزان مطالعه همسران در هفته ۴/۷۸ ساعت می باشد که معادل ۴۰ دقیقه در هر روز است. این میزان برای دختران ۶/۵۲ ساعت در هفته معادل ۵۶ دقیقه در هر روز می باشد. بر این اساس می توان انتظار داشت که آگاهی های سیاسی - اجتماعی دختران بیشتر از مادرانشان باشد. اما نتایج چنین نشان نمی دهد، لذا وجود ساعات بیشتر مطالعه درصد بالایی از دختران (۸۷/۷ درصد) ناشی از دانشجو یا دانش آموز بودن آنها می باشد، در حالی که تنها ۵/۸ درصد مادران دانشجو یا دانش آموز هستند. لذا انتظار می رود ساعات بیشتر مطالعه دختران صرف مطالعه منابع درسی و آموزشی گردیده و کمتر به مطالعات سیاسی - اجتماعی می پردازند.

ارتباط بین متغیرهای سن، عزت نفس، تحصیلات، شغل و ارتباط با بسیج با متغیرهای آگاهی و مشارکت سیاسی - اجتماعی، نشان می دهد که با افزایش سن (در گروه دختران) میزان آگاهی های آنان نیز افزایش می یابد و با افزایش عزت نفس هم آگاهی و هم مشارکت سیاسی - اجتماعی افراد افزایش می یابد و این رابطه در گروه دختران بیشتر از همسران می باشد. همچنین با افزایش سطح تحصیلات افراد نیز میزان آگاهی ها و مشارکت سیاسی - اجتماعی افزایش می یابد. این نتایج هماهنگ با یافته های محسنی تبریزی (۱۳۷۹)، حسنی (۱۳۸۱) و یافته های پری و مویزر (۱۹۹۰) می باشد.

میلبرت و گوتل معتقدند که افزایش سطح تحصیلات منجر به کسب موقعیت اجتماعی بیشتری گردیده و افراد در این موقعیت های به دست آمده، می توانند رفتارهای مشارکت آمیز بیشتری از خود نشان دهند. همچنین افزایش عزت نفس افراد می تواند زمینه بروز بهتر و مناسب تر رفتارها و کنش های اجتماعی را در فرد فراهم نماید. اما افرادی که از عزت نفس پایین تری برخوردار هستند، معمولاً به صورت پیرو و تابع در فعالیت های سیاسی - اجتماعی مشارکت می کنند. وربافای (۱۹۹۲) نیز در این رابطه اظهار می دارد که مشارکت کنندگان سیاسی معمولاً افرادی مستقل می باشند و در موقعیت های مختلف سیاسی و اجتماعی می توانند تصمیم گیری مستقل داشته باشند. یکی از عوامل تاثیرگذار بر آگاهی و مشارکت سیاسی - اجتماعی خانواده های پاسداران، عضویت و سابقه فعالیت در بسیج می باشد. حضور در بسیج خواهران منجر به افزایش آگاهی و تجربه های اجتماعی و فرهنگی افراد شده و میزان تمایل آنان را برای انجام فعالیت های اجتماعی و سیاسی بالا می برد

ارتباط بین وضعیت سکونت خانواده ها با متغیرهای آگاهی و مشارکت سیاسی - اجتماعی آنان نشان می دهد، افرادی که ساکن خانه های سازمانی می باشند از آگاهی و مشارکت سیاسی - اجتماعی بیشتری نسبت به افراد ساکن در منازل شخصی هستند، برخوردار می باشند، این عامل نشان می دهد که وجود برنامه ریزی های فرهنگی - اجتماعی برای خانواده های ساکن در منازل سازمانی و تعاملات بیشتر این خانواده ها با یگان های خدمتی همسرانشان، توانسته است در حد معناداری میزان آگاهی و به تبع آن، تمایل به مشارکت سیاسی - اجتماعی آنان را افزایش دهد، در حالی که خانواده هایی که در منازل شخصی ساکن میباشند، به دلیل ارتباط کمتری که با برنامه های فرهنگی و سیاسی - اجتماعی

واحدهای مربوطه در یگان خدمتی همسرانشان داشته و بیشتر جذب فرهنگ شهری و ملزومات آن شده اند، میزان آگاهی و مشارکت آنان در مسائل سیاسی اجتماعی نیز کاهش یافته است.

میلبرات و گوتل تاکید دارند چهار عامل انگیزه های سیاسی - موقعیت اجتماعی، ویژگی های شخصی و محیط سیاسی - اجتماعی می تواند بر آگاهی و مشارکت سیاسی - اجتماعی افراد موثر باشد. آنان معتقدند هر فرد در موقعیت های اجتماعی بیشتری قرار گیرد و دسترسی وی به اطلاعات سیاسی افزایش پیدا کند، مشارکت او در مسایل سیاسی - اجتماعی بیشتر خواهد شد. لذا می توان انتظار داشت که این انگیزه های چهارگانه در شهرک های مسکونی سپاه با محلات عمومی شهرها دارای تفاوت جدی بوده و نوع روابط، برنامه های گروهی و طرح های آموزشی اجرا شده در شهرک های مسکونی توانسته باشد به طور معناداری آگاهی و سطح مشارکت سیاسی - اجتماعی خانواده ها را افزایش دهد. نتایج این پژوهش همگام با مطالعات پیشین داخلی (محسنی تهریزی و حسن) و مطالعات خارجی (پری و مویزر، ۱۹۹۰ - میلبرات و گوتل، ۱۹۹۷ و میدنر، ۱۹۷۱) نشان می دهد که بین میزان آگاهی های سیاسی - اجتماعی و مشارکت سیاسی - اجتماعی افراد، رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. لذا کسانی که آگاهی های بالاتری دارند، فعالانه تر در مسایل سیاسی - اجتماعی مشارکت می کنند.

اگر مشارکت افراد را به دو دسته مشارکت فعال و سازنده و مشارکت پیرو و تابع تقسیم کنیم، معمولاً مشارکت های از نوع اول، آگاهانه می باشد. این افراد با شناخت مسایل سیاسی و اجتماعی و تحلیل صحیح آنها اقدام به فعالیت های سیاسی - اجتماعی می نمایند. آنها موقعیت های حساس و سرنوشت ساز سیاسی اجتماعی داخلی و بین المللی را تشخیص داده و به موقع وارد عمل می گردند. ۱۱۳

از دیدگاه مقام معظم رهبری این افراد جزء خواص جامعه می باشند که قبل از مردم عادی موقعیت های سیاسی و اجتماعی را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده، تلاش می کنند با فعالیت های به موقع تحولات اجتماعی و سیاسی را به نفع خواسته های خود تغییر دهند و برای دستیابی به اهداف خود، معمولاً دیگران را تحت تاثیر قرار داده و آنان را با خود همگام می نمایند. در حالی که گروه دوم، یعنی مشارکت کنندگان پیرو و تابع، کسانی هستند که هیچ گاه به صورت فعال در مسایل سیاسی و اجتماعی شرکت نمی کنند. آنان معمولاً با عضویت های انفعالی در سازمانها و گروه های سیاسی و شبه سیاسی یا مشارکت غیر فعال در بحث های سیاسی و اجتماعی و مشارکت در فعالیتهای گروهی و جمعی مانند راهپیمایی ها، انتخابات و مراسم رسمی و غیر رسمی اجتماعی که نقش فرد در جمع خنثی می گردد، شرکت می کنند. این گروه به دلیل عدم آگاهی و شناخت جامع از جریانات سیاسی - اجتماعی، تلاش می کنند هیچ گاه موضع فعال و قاطعانه ای اتخاذ نکرده و خود را درگیر مباحث داغ سیاسی - اجتماعی نکنند.

با توجه به دسته بندی بالا و ارزیابی نمرات میزان آگاهی و مشارکت سیاسی - اجتماعی خانواده های پاسداران، می توان چنین استنباط نمود که در شرایط حاضر تمایل به مشارکت در فعالیت های سیاسی - اجتماعی بیشتر از آگاهی های آنان از مسایل سیاسی - اجتماعی می باشد. لذا درصد بالایی از این افراد به دلیل عدم آگاهی صحیح و کامل از مسایل سیاسی - اجتماعی نمی توانند مشارکت کننده های فعال و تاثیر گذاری در جریانات سیاسی - اجتماعی محسوب گردند.

این افراد معمولاً در قالب مشارکت عمومی و غیر فعال در مسایل سیاسی - اجتماعی شرکت می کنند، لذا می توان با افزایش دانش و آگاهی ها زمینه مشارکت فعالانه آنان را در مسایل سیاسی - اجتماعی فراهم نمود.

منابع فارسی

- ۱- بشریه ، حسین ، ۱۳۷۲، مشارکت سیاسی زنان ، مجموعه مقالات سمینار اجتماعی زنان ، تهران ، امور اجتماعی استانداری تهران
- ۲- بنی هاشم ، میر قاسم ، ۱۳۷۷، بررسی کارایی ابزارهای مشارکت سیاسی در جمهوری اسلامی ، دانشگاه شهید بهشتی
- ۳- جلالی کندری ، ۱۳۷۹، سهیلا، مشارکت اجتماعی زنان از دیدگاه قرآن و حدیث ، پایان نامه دکتری علوم قرآنی ، دانشکده علوم انسانی
- ۴- حسنی ، قاسم ، ۱۳۷۸، روشهای افزایش مشارکت سیاسی اجتماعی دانشجویان ، پایان نامه دکتری مدیریت استراتژیک ، تهران
- ۵- راش ، مایکل ، ۱۳۸۰، جامعه و سیاست ، ترجمه منوچهر صبوری ، سمت
- ۶- رضایی ، عبدالعلی ، مشارکت وسیله یا هدف ، اطلاعات سیاسی - اقتصادی ، شماره ۱۱۰- ۱۰۹، ۱۳۷۵
- ۷- روزه ، گی ، ۱۳۷۴، جامعه شناسی ، تالکوت پارسونز ، ترجمه عبدالحسین نیک گهر ، تبیان ، تهران
- ۸- قاسمی ، وحید ، ۱۳۷۷، مشارکت سیاسی زنان (آگاهی ها ، نگرش ها ، واقعیت ها ، موانع و راهکارها) ، استانداری اصفهان ، کمیسیون امور بانوان
- ۹- نهضت زنان مسلمان ، ۱۳۶۱، زن از دیدگاه امام خمینی ، تهران

Reference English

- 10-Alderfer P.Clayton.(1998).OrganizationalBehaviorAnd Performance.
- 11- Hergenhahn, B.R. An Introduction To Theories Of Learning . Prentice -hall,1993
- 12Johanson.Steven,(1991),Communication,AndTheImpactOfOrganizati on Culture ,DAL.
- 13- Weiss Man, Patricia ,(1987) .Employer Sponsored Child Care Servies: Employer Jap Satisfacation, Commitment To The Organization And Perceived Stress.DAL.